

Određenje sadržaja i metoda sindikalne akcije na Osnivačkom kongresu KP Srbije

DRAGAN SIMEUNOVIĆ
Fakultet političkih nauka, Beograd

Vremenski lociran u dane preobrata rata u mir i sa tematsko-sadržajnim obuhvatom koji je, s jedne strane, pokrivaio aktuelne probleme i pitanja u domenu izgradnje i učvršćenja socijalističke vlasti, a s druge, u uslovima postojanja još preovlađujućeg privatnog kapitala, inicirao neka od strateških pitanja razvoja ne samo Srbije već i jugoslovenske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, Osnivački kongres KP Srbije bio je ne samo kongres legalno-legitimnog utemeljenja i organizacionog oformljenja najzad sazrelog obliča KPJ na tlu Srbije, već i kongres akcije.

Određenjem ciljeva, i posebno sadržaja i metoda političke aktivnosti usmerene na razrešenje ključnih pitanja rasplamsale socijalne revolucije, poput pitanja uloge komunista u izgradnji nove vlasti, načina organizacione izgradnje partijskih organizacija u Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji, borbe protiv šovinizma i hegemonizma, a za ostvarenje ravnopravnih prava naroda i nacionalnih manjina kao dokaza očuvanja linije razvoja tek iskovanog bratstva i jedinstva, pitanja izgradnje Jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta, izgradnje kadrova i poboljšanja socijalne strukture partijskog članstva, obezbeđenja rukovodeće uloge KP u novoj državi, pitanja obnove i izgradnje zemlje kao i novih, radnomotivacionih sadržaja agitacije i propagande, podizanja nivoa kulture najširih slojeva naroda, ideološkog rada, puteva razvijanja i učvršćenja ravnopravnih prijateljskih odnosa sa drugim zemljama, a u prvom redu sa saveznicima i susjedima, Kongres je najavio boljševičko (a ne staljinsko) praskozorje administrativnog socijalizma u nas, ali ujedno i snažno trsiraio neke jasno uočljive, strateške linije poštivanja autohtonosti i specifičnosti jugoslovenske revolucije.

U tom ideološkom kontekstu i pitanje sindikata, njihovog mesta i uloge u razvoju novog, socijalističkog društva dobija poseban značaj, što potvrđuje i činjenica da je problemu sindikata posvećen ne samo jedan kongresni dan kao jednom od centralnih, već i da se i u referatima i diskusijama o drugim ključnim pitanjima često doticalo i pitanje sindikata, a posebno sadržaja i metoda njihove akcije u okvirima opšte političke aktivnosti koju je organizovala i spremala se da vodi KP Srbije.

To preplitanje sadržaja i metoda partijske i sindikalne akcije može se objasniti naraslim potrebama toga istorijskog razdoblja za jedinstvom političke i ekonomske borbe proletarijata za učvršćenje nove, socijalističke države koja je trebalo da obezbedi učestvovanje najširih radnih masa u izgradnji, radu i kontroli narodne vlasti, a značaj koji je rukovodstvo Partije pridavalo sindikalnoj akciji vidljiv je i iz toga što je odluka CK KPJ o organizovanju Jedinstvenih radničko-nameštenečkih sindikata doneta odmah posle oslobođenja smatrana »prvom merom pomoći radničkoj klasi«.¹

Kao osnovni, mogu se smatrati ovi sadržaji sindikalne akcije određeni na Osnivačkom kongresu KP Srbije: rad na obnovi zemlje, razvijanje sindikata »novoga tipa, čija se delatnost prepliće i dopunjava sa organima naše države i narodne vlasti«², sindikata koji treba da budu oslonac novoj vlasti, osposobljavanje klase da brani svoje i državne interese od kapitalista, jačanje državnog sektora privrede, podizanje nivoa proizvodnje na viši nivo, ostvarenje jedinstva radničke klase, očuvanje i učvršćenje tekovina NOR-a, potpomaganje KP Srbije u širenju ideologije, ostvarenje zaštitnih funkcija sindikalne organizacije i rad na podizanju obrazovnog nivoa, kao i »kulturnog i materijalnog života« najširih slojeva naroda.

Kako organizaciono-mobilizaciona funkcija sindikata treba da se ispolji kao inicijalni impuls *obnove* koji treba da prožme ne samo članove sindikata već i sve radno sposobne delove društva i pokrene ih na maksimalne napore u izgradnji ratom opustošene zemlje, predviđaju se kao osnovni metodi sindikalne akcije razvijanje udarničkog duha kod radnika i posebno omladine, putem ličnog primera članova sindikata, u prvom redu komunista, koji treba da šire duh udarništva, samopregora i stvaralaštva; uvlačenje masa u rešavanje privrednih pitanja i oslanjanje na inicijativu i pomoć masa u svemu, pri čemu tako određena mobilizatorska uloga sindikata na planu obnove podrazumeva intenzivan angažman komunista u sindikalnim organizacijama, ili, kako je to rekao delegat Šijan, »glavni rad Partije treba da bude u sindikatima« pa ga stoga treba preneti »tamo, na one snage, koje treba da odigraju najveću ulogu u izgradnji naše zemlje«.³

Sindikati novoga tipa su *oslonac novoj vlasti* onoliko koliko sve više razvijaju »delatnost koja se prepliće i dopunjava sa organima naše države i narodnih vlasti«.⁴ Međutim, iz toga se ne bi smeo ni u kom slučaju izvoditi zaključak o opredeljenju Kongresa da sindikati treba da postanu državna organizacija. Naprotiv, istaknuto je da »sindikati ostaju i dalje slobodne radničko-nameštenečke organizacije, koje u ovom periodu primaju nov sadržaj u svome radu i nove organizacione forme, koje će moći odgovarati novim zadacima, koji se postavljaju pred sindikate, preko kojih se ostvaruje veza sa svim ostalim stvaralačkim snagama našeg naroda.«⁵

¹ *Voja Leković*, Referat o jedinstvenim sindikatima, u: Osnivački kongres KP Srbije, Beograd 1972, 167.

² Isto.

³ Isto, 178.

⁴ Isto, 167.

⁵ Isto.

Kako je istaknuto i u rezoluciji, sindikati, predstavljajući velik deo radnog naroda, jesu najjača »podrška demokratskoj vlasti narodnih masa u Srbiji«⁶, te stoga treba da upravljaju državnim preduzećima, a da kontrolišu privatna, dok njihova klasno-integrativna i socijalno-kohezivna funkcija treba da se ogleda u nastojanju da postanu »karika preko koje se mogu široke mase okupljati oko naše partije, nove države i narodne vlasti«⁷, jer su upravo takvi, organizaciono čvršći i politički uzdignutiji sindikati potrebni radničkoj klasi u izgradnji socijalističkog društva, i na planu globalne klasne akcije, i radi toga što ona pomoću takvih sindikata »najuspešnije rešava sve svoje svakodnevne akcije«.⁸

U cilju uspešne dopune delatnosti državnih organa zacrtana je pri tome i konkretna potreba poboljšanja intenziteta i kvaliteta izveštaja sindikalnih organizacija, jer je uočeno »da ne dolaze redovno i da su slabi«⁹, što ne obezbeđuje realizaciju predviđenih sadržaja na tom planu. Takođe je akciono indikativan i jasno istaknut zahtev za ličnom odgovornošću privrednih rukovodilaca ne samo »pred državom, nego i pred podružnicom«, koji ukazuje na funkciju potpore novoj vlasti, ali i na istorijski novu ulogu sindikata, odnosno u sindikate organizovanih radnika, kojima je prvi put u istoriji produkcionih odnosa na ovom tlu rukovodeća struktura lično odgovorna, što potvrđuje, iako kao detalj, ko je i de facto, a ne samo de iure klasa na vlasti.

Svojevrsni prividni anahronizam da je »država na privrednom polju još uvek slabija od privatnih kapitalista« u Srbiji toga vremena postaje razumljiv ako se posmatra kao nužni trenutak specifičnog toka naše socijalističke revolucije, u kome je politička revolucija, kao čin osvajanja, učvršćenja i izgradnje političke vlasti, samo deo ukupne socijalne revolucije kao istorijskog procesa koji, između ostalog, podrazumeva i radikalnu promenu u sferi svojine nad sredstvima za proizvodnju datog društva. Stoga i tadašnje stanje da se »politička vlast nalazi u rukama radnika i seljaka, a ekonomske pozicije u rukama buržoazije«¹⁰ ne predstavlja ništa drugo do oblik neiterativne revolucionarne prakse koji je zahtevao da se odbranom državnih interesa, stavljanjem interesa državne privrede ispred interesa privatnog kapitala, vrši istovremeno i *odbrana* omogućenja realizacije istorijskih interesa radničke klase od još prisutne opasnosti nadvladavanja kapitalističkog sindroma privilegovanosti privatne svojine. Istovremeno, time se i konkretno doprinosi jačanju državnog sektora privrede.

Jačanje državnog sektora privrede podrazumeva u prvom redu pravilno sprovođenje svih privrednih mera savezne zemaljske vlade, a pre svega intenzivnu štednju državne imovine, kontrolu rashoda i prihoda i poslovanje bez gubitaka izraženo u borbi za povećanje produktivnosti na svim sektorima rada.

⁶ Isto, 228.

⁷ Isto, 169.

⁸ Isto.

⁹ Iz diskusije Desimira Jovovića, u: Osnivački kongres, n. d., 1984.

¹⁰ Iz referata Petra Stambolića, O ulozi komunista u izgradnji vlasti, u: Osnivački kongres, n. d., 136.

Takođe, ukazivanjem na negativne pojave i nastojanjem da se one suzbiju, treba da se ostvaruje ne samo jedinstvo klase, već i njeno osposobljavanje da brani svoje istorijske pozicije, ali ujedno i jačanje državnog sektora privrede i ostvarenje zahteva da novi sindikati budu oslonac novoj vlasti. Kao konkretan metod predlagana je tada oštra kritika koja ne sme da šteti nikoga ako je zaslužuje, što posledično osnažuje svest i samosvest, pa ne čudi stoga, da već tada, na samom Kongresu, imamo kritički intoniranu opasku »da je mnogo drugova komunista zaboravilo da su članovi Partije, i da su zaboravili ono zašto su se borili«.¹¹

Radi stvaranja što čvršćeg oslonca novoj vlasti kritikom negativnih pojava koje je prate od samih početaka, nije predviđena ni već tada prisutna opasnost birokratizma, uočena posebno u strukturama uprave, jer se »baš u nadležnostima pojavljuje taj birokratizam«.¹² U istom cilju izrečena je i kritika »protiv štetnog i besadržajnog konferisanja i zborovanja« i zahtev za odbranu državne privrede od »špekulanata, lenština i štetočina«.

Obrazovno-usmeravajuća funkcija sindikata na planu jačanja privrede sadržana je u akciji utvrđivanja potrebe kvalifikovanih radnika po pojedinim stručnim granama, te mobilisanja i usmeravanja mladih na one struke koje su najpodsticajnije u oživljavanju privrede. Kao konkretna mera utvrđeno je da dobre radnike i posebno udarnike ne samo treba isticati i materijalno stimulisati, već da ih u svojstvu instruktora treba slati u druga slična preduzeća, čime bi im se pomoglo ne samo u uvođenju novog načina izvršenja određenog posla već i u oblasti razvijanja organizacije rada.

Podizanje proizvodnje na viši nivo treba da se ostvaruje što većim zalaganjem, pomoću novih kvalitetnijih oblika organizovanja, pri čemu se kao osnovna organizaciona forma određuje fabrička podružnica, ali i kontrolom, i u državnim, i u privatnim preduzećima, a posebno učešćem u izradi i izvršenju plana proizvodnje, što se može uzeti i kao klica samoupravnog angažmana klase na tom planu.

Sindikalna organizacija planira se i kao *rasadnik partijskih kadrova* jer pravilan način da dobri partijski kadrovi izrastu iz istinske baze — što je bilo od nemalog značaja s obzirom na tadašnji socijalni sastav partijske organizacije — jeste »ako među sindikalnim aktivistima odabiramo najbolje i najsposobnije radnike, raspoređujemo ih na posao, a sutra ih damo partiji na raspoloženje da ih ona upotrebi na radu«¹³. Takođe, sindikat treba da bude i škola »odakle će i naša država dobiti one kadrove koji će potisnuti one stare«¹⁴ koji iz klasnih opredeljenja nisu najprimereniji profilu nove vlasti.

Međutim, nije samo sindikat rasadnik partijskih i državnih kadrova, već u toj funkcionalnosti postoji i uzajamna sprega jer »partijska organizacija treba da pristupi izgrađivanju jednog broja sindikalnih funkcionera«.¹⁵

¹¹ Iz diskusije Dušana Mugoše, u: Osnivački kongres, n. d., 143.

¹² V. bilj. 9, 183.

¹³ Iz diskusije Ivana Božičevića, u: Osnivački kongres, n. d., 175.

¹⁴ Iz diskusije Krste Filipovića, na i. m., 189.

¹⁵ Iz diskusije Dušana Petrovića-Šaneta, na i. m., 186.

Kao povoljni uslov ostvarenja *jedinstva radničke klase* putem sindikalne akcije, često je u diskusiji i referatima navođena bogata tradicija pozitivne uloge koju je imala organizacija sindikata u jugoslovenskom radničkom pokretu, posebno u Srbiji, pri čemu se nije zaboravilo ni samokritičko osvrtnje i na postojanje određenih formi nepoverenja i rezervi radnika prema sindikatima što su preostale iz predrevolucionarnog perioda koje je novi sindikat u konkretnoj akciji morao otkloniti.

Jedinstvo klase nezamislivo je bez otklanjanja ili bar radikalnog prevladivanja nacionalizma i šovinizma koji imaju žilave korene u nasleđenoj građanskoj svesti, a kako je na to upozorio drug Tito, »mi smo tek na početku iskorjenjivanja«¹⁶, te stoga novim sindikatima predstoji zadatak dugotrajnog i upornoga ideološkog uzdizanja i osvešćenja klase i najširih slojeva o njihovom istorijskom položaju i ulozi da bi se »na tom pitanju radnička klasa mogla duhovno ujediniti i tako uvesti u borbu za izgradnju naše zemlje«.¹⁷

Sindikati pomažu Partiji u *širenju ideologije*, i na klasične načine, npr. sindikalnim kursovima, i samopreobražajem u »škole u kojima se politički uzdižu, ideološki vaspitavaju i kulturno prosvetuju najšire mase radničke klase«, ali oni to mogu ostvariti samo ukoliko su i sami »pravilno ideološki orijentisani i politički uzdignuti«.¹⁸ Opredeljenje da upravo oni budu ta potporna snaga Partije na planu političkog obrazovanja, koje ima za cilj podizanje nivoa svesti klase u cilju njenog što bržeg i potpunijeg preobražaja od klase po sebi u klasu za sebe, nastalo je na osnovu ubeđenja da će ono »najlakše moći da se izvrši preko sindikalnih organizacija, jer se tamo okupljaju široke mase radnika«.¹⁹

Povezanost i uporednost *podizanja obrazovnog nivoa* i kvaliteta »materijalnog života« radničke klase ostvarljive su striktnim sprovođenjem principa da se nagrađuje prema sposobnosti, kvalitetu i kvantitetu posla, jer će se samo »tako postići da stručni radnici idu napred i da se usavršavaju, a ostali će želeti da idu napred«.²⁰ Obrazovni nivo treba da se podiže i internom akcijom, pa stoga, npr., treba da uredbe radnicima objašnjavaju sami radnici. Na planu podizanja kulturnog nivoa kao osnovni metod sindikalne akcije ističe se u skladu sa mogućnostima i duhom vremena svrsishodnost akcije obrazovanja kulturno-prosvetnih, posebno muzičkih sekcija pri sindikatima, pri čemu kao dobar primer slovi organizovanje kulturno-prosvetnog odbora »Abrašević«.

Svoju klasičnu, *klasnozaštitnu* funkciju novi sindikat treba da vrši pravilnom raspodelom dobara neophodnih za život, organizovanjem njihove nabavke, kontrolom cena maksimiranih proizvoda i maksimiranjem po sopstvenom nahodjenju i drugih proizvoda neobuhvaćenih odredbama, zatim rešavanjem stambenog pitanja radnika revizijom stanova i zaštitom mladih radnika ograničavanjem radnog vremena šegrtu na osam časova, pri čemu se u to vreme treba da računa i vreme provedeno u školi.

¹⁶ Iz govora generalnog sekretara KPJ Josipa Broza Tita, na i. m., 210.

¹⁷ Iz završne riječi Voje Lekovića, na i. m., 189.

¹⁸ V. bilj. 1, 169.

¹⁹ Isto, 173.

²⁰ V. bilj. 13, 176.

Ukratko, takvo određenje sadržaja i metoda sindikalne akcije vodilo je osnaženju i materijalizaciji procene da su sindikati »postali masovne organizacije, ne samo zato što smo u mogućnosti da uvučemo više radnika, nego zato što u sindikate ulaze svi oni koji žive od svoje radne snage, bilo da rade na fizičkom ili intelektualnom radu«, te da su »baš takve sindikalne organizacije postale snaga na kojoj počiva naša država«.²¹

²¹ V. bilj. 15, 186.